

AMBIENTALISME VOLUNTARI A ESPANYA

Joan David Tábara

1. MARC GENERAL

Espanya no es destaca precisament per tenir un teixit associatiu fort en matèria de medi ambient, tot i haver patit una contínua espoliació i degradació dels seus recursos i espais naturals. Més aviat al contrari, els percentatges d'afiliació i el nombre total d'entitats involucrades actualment en aquests àmbits són relativament molt baixos. És cert però, que hom pot apreciar un tímid augment de la participació organitzada en matèria mediambiental. L'objecte de la següent exposició consisteix en explicar el procés de formació d'aquestes associacions voluntàries a Espanya, les estratègies adoptades, les seves relacions amb altres moviments i, finalment, valorar la seva situació actual i les possibilitats del seu creixement.

Qualsevol plantejament simplista que cregui que l'increment de problemes mediambientals mena automàticament a la creació d'associacions cíviques -o a d'altres respostes per part de les institucions socials- necessàriament cal que sigui posat en qüestió. Bona part de les anàlisis sobre la formació de moviments socials cal emmarcar-lo en l'estudi de la cultura política del país, dels sentiments de competència política dels ciutadans, i de les idees que mantenen sobre la funció de l'estat. És a dir, en les percepcions en les expectatives sobre les possibilitats reals d'actuar, i de fer-ho de manera substantiva.

En el cas espanyol, les conseqüències de la dictadura, que va representar la total regulació o prohibició de l'associacionisme voluntari, va marcar profundament l'evolució futura de les actituds públiques. La poca tradició d'intervenció dels ciutadans en la confecció i avaluació de polítiques explica a tall d'exemple el perquè, en una comparació feta a principi dels vuitanta sobre els nivells de participació en associacions voluntàries no laborals ni religioses a quinze democràcies occidentals, Espanya apareixia amb els percentatges més baixos (J.

E. Curtis [*et al.*], 1992). El franquisme, per una part, i la voluntat del país de sortir d'una situació percebuda de sotsdesenvolupament econòmic i polític, per l'altra, ha resultat en una ciutadania poc participativa i moderada, poc preparada pel conflicte democràtic. I, fins i tot, les noves institucions sovint han optat més per consolidar-se, que per estimular una pressió cívica massa forta que les fes trontollar.

Amb tot, l'assimilació i equiparació de certs patrons socials i culturals propis de països més industrialitzats també s'ha traduït en un auge de l'atenció pública pels problemes de medi ambient, així com en un lent creixement dels grups conservacionistes, accelerat en els darrers anys. Els resultats obtinguts en alguns estudis a Espanya confirmen aquestes tendències (M. Garcia Ferrando, 1991), destacant que la preocupació en aquesta problemàtica és major en els estrats més joves, els que disposen de major nivell d'educació i grau ocupacional més elevats, i són majoritàriament residents urbans. Algunes dades, fins i tot, asseguren que el 52,3 per cent de la població espanyola estaria disposada a afiliar-se o col.laborar amb alguna associació conservacionista o ecologista (Instituto IDES, 1986, cf. a J. Pastor, 1990).

El desenvolupament de les associacions voluntàries ambientals espanyoles, si bé és més tardà que en la resta de països industrialitzats, manté forts paral·lelismes amb el d'aquests. La influència forana prové de les grans organitzacions conservacionistes creades principalment a Nord-Amèrica, a Gran Bretanya i al centre d'Europa. La major part de les associacions espanyoles amb més socis i recursos no són altra cosa que filials de supraorganitzacions internacionals. Els partits ecologistes del centre i del nord d'Europa també han inspirat els grups polítics espanyols servint, en part, de model a seguir o a reinterpretar. Certament, el cas espanyol presenta una peculiaritat i un desenvolupament històrics diferenciats de la resta de països europeus o americans, la qual cosa explica la distribució desigual d'aquestes organitzacions en el territori, la inexistència d'associacions en alguns àmbits, o el retard en la seva formació. Una de les singularitats notables de l'associacionisme ambiental espanyol és la inexistència de velles estructures que arrosseguen disfuncions o inèrcies heretades del passat. Això en alguns casos pot constituir un avantatge, ja que els objectius i estratègies poden i han d'establir-se sense els inconvenients d'organitzacions existents. Això els permet prendre una postura més novedosa i una estructura més àgil que si s'haguessin format en el si d'associacions anteriors. A Espanya, les entitats ambientalistes han reformulat de manera pròpia les idees, els objectius i les estratègies que provenien de fora del país tot integrant certs corrents, però desconeixent o resistint-se a d'altres.

En general, les estructures de les associacions conservacionistes i de les seves federacions han mostrat un fort dinamisme, la qual cosa ha significat una constant creació de noves associacions i la transformació de les existents. En certa manera i tal i com expressa J. Bigas (1991), el moviment ecologista a Espanya, ha rebutjat o s'ha resistit a l'àmbit estatal com a marc autonòmic i la limitació en la formació d'organitzacions de medi ambient estatals sorgides "des de sota". Però